

Jevrem BRKOVIĆ*

DANAS SLAVITI PODGORIČKU SKUPŠTINU ZNAČI PRIŽELJKIVATI NOVU PODGORIČKU SKUPŠTINU I SVE NJENE ODLUKE

Sažetak: Danas slaviti Podgoričku skupštinu, to je isto kao da umjesto ideja velike Francuske revolucije Francuzi slave giljotinu. U ovom sam tekstu pokušao da ukažem koliko su Podgorička skupština i 1918. godina u jednom periodu bile zaboravljene u literaturi. U literaturi ih nema, osim kod svega nekoliko crnogorskih pisaca, i to veoma oskudno, recimo kod Mihaila Lalića, Radovana Zogovića, Mirka Banjevića i kod mene. Kod mene ih ima i u romanima, a posebno u *Komitskim baladama*, mojoj knjizi poezije posvećenoj tom periodu i zbivanjima pred kojima je zdravi razum uzmicao. Čudno je da ih je većina crnogorskih pisaca izbjegavala tematski, kao da nijesu postojale! Podgorička skupština nije bila ništa drugo do nedostojna politička predstava sa svim elementima okupatorstva i prisajediniteljstva Crne Gore Srbiji.

1.

Izlaganje ću početi konstatacijom da u novijoj crnogorskoj istoriji postoje dvije godine čije se imenovanje zavšava *osmicom*. Te dvije tragične i pogubne godine su 1918. i 1948. Obje te godine, koje se završavaju *osmicom*, Crna Gora doživjela je tragično, mučenički podnijela i sudbinski platila. I prvu i drugu *osmicu* Crna Gora, to jest crnogorski narod, platio je žrtvama, progonima, logorima i groznim odučavanjem ili odvikavanjem od crnogorstva, a to znači od dukljanstva, Duklje, Zete i crnojevićko-petrovičkog postojanja. I te su dvije naše užasne *osmice* postale krvave i strašne zbog crnogorske ljubavi prema onima zbog kojih su u prvoj *osmici* bili izbrisani iz postojanja naroda, država i teritorije:

* Akademik Jevrem Brković, CANU

u prvoj *osmici* još i bez dinastije, u čijem se dinastičkom pedigreu ne nalaze storije ubistva rođaka, pa čak i ubistva sina i oca, brata i najbližih rođaka, a bilo je i sljepila, to jest osljepljivanja, i ženidbenog incesta. U drugoj smo *osmici*, takođe zbog velike i grozno nevine crnogorske ljubavi, sve od cetinjskog dvora do otresitog čobančeta, pod Durmitorom pa sve do Vasojevića, Pipera, Kuća, Bratonožića, Bjelopavlića, Rovaca i obje Morače; u Katunskoj nahiji i Cetinju znalo se zapitati, uz prilično posnu trpezu: „Fala Bogu je li ruski car večerao i jeli dobro ijo???” Ta pijanost naša za onima koje smo proglašavali svojim zaštitnicima, a oni našem gospodaru i vladici, našem gospodaru Petru Prvom, nijesu dozvolili da uđe u Rusiju, a Petra Drugog Njegoša su dva puta u Pskovu držali da čeka po cijelih devedeset dana. Nije naš vladika i genijalni pjesnik nekoliko puta jauknuo da je *rob petrogradskih čudi*. Mi smo svaku svoju moguću i nemoguću ljubav grdno plaćali. Više nas je koštala ljubav prema onima što su za nas malo marili nego mržnja i ratovi s onima što su na nas vjekovima ratnički nasrtali. I 1918. kobne godine bilo je nešto veoma slično: dio Crnogorca pohrlio je u bratski zagrljaj onima što su ih kao ratne saveznike okupirali i *Podgoričkom skupštinom* prisajedinili, a prisajedinili su nas tako da u velikom ujedinjenju južnoslovenskih naroda našeg imena nigdje nije bilo, osim u dokumentima Nikole Pešića Bajce da je „konačno Crna Gora nestala”, a nešto kasnije i u naredbama načelnika generalštaba — „Crnu Goru smatrajte okupiranom teritorijom!” Postojala je ona druga Crna Gora, ona što nije potrcala u zagrljaj dojučerašnjim saveznicima u Prvom svjetskom ratu i odmah potom okupatorima i prisajediniteljima. Koliko su nesrećni Crnogorci pretjerivali u ljubavi prema velikoj Rusiji najbolje uvjerava način na koji su svoju malobrojnost nadoknađivali floskulom: *Nas i rusa trista miliona!* Danas, čujemo, tu tipično crnogorsku izreku koriste Slovenci, Srbi, pa i suzdržani Hrvati. Srećom, danas se ova nekadašnja crnogorska lozinka u Crnoj Gori ne čuje, otišla je u zaborav kao i mnoge naše zablude.

2.

Dakle, danas, konačno, znamo kako je Crna Gora svoju bezmjernu ljubav prema Rusiji platila 1948. godine, a malo se zna da je jedna Crna Gora često obostrano imenovanu ljubav prema Srbiji i srpskom narodu platila 1918. godine. Desilo se da su jedna milenijumska državnost i

država poništene nečasnom i neparlamentarnom takozvanom *Velikom narodnom podgoričkom skupštinom*. Dogodilo se da jedna časna dinastija — čiji je, doduše, potonji vladajući kralj bio obuzet pogubnim opsesijama da bude kralj svih ujedinjenih Južnih Slovena, još i u bliskim rodbinskim odnosima s dinastijom Karađorđevića i nekoliko evropskih dvorova — doživi da bude detronizovana, prognana i lišena porodične imovine.

3.

Rekli smo već da je jedinstven primjer u državnoj istoriji, državnoj i savezničkoj, da saveznica nakon pobjede okupira svoju jedinu saveznicu, ukine joj i kraljevsko, i narodno, i nacionalno ime. Sve je to urađeno neustavno, naručeno iz Beograda — organizovanom tobožnjom Velikom narodnom podgoričkom skupštinom. U stvari — ni velikom, ni narodnom, ni ustavnom! Bilo je slučajeva da su se, nešto kasnije, kada su vidjeli što su uradili i u kakvom su anticrnogorskom kolu tancovali — neki podgorički skupštinarci javno odrekli svoga nečasca u tom groznom istorijskom falsifikovanom činu. Neki su izjavljivali da je sve montirano, organizovano i upriličeno da se ugodi Beogradu. Zna se da je *Rezolucija o bezuslovnom prisajedinjenju Crne Gore Srbiji* u Beograd stigla nekoliko dana prije završetka Podgoričke skupštine.

4.

Odnos prema stoljetnom jubileju južnoslovenskog ujedinjenja, iz razumljivih razloga, iziskuje određenu ambivalenciju.

Taj je čin, naime, predstavljao civilizacijski iskorak Južnih Slovena, predstavljao je uvažavanje najljepših vizija naših najpametnijih glava, od Njegoša i Štrosmajera do Svetozara Markovića i Dimitrije Tucovića.

Sve južnoslovenske narode doveo je u modernističku retortu savremenog svijeta, koji će odigrati emancipatorsku ulogu. Taj čin je posebno bio privlačan za Crnu Goru i njenu težnju ka ujedinjenju svih Južnih Slovena.

Istovremeno, od svega toga što čini civilizacijsku vertikalnu južnoslovenskog iskustva, moramo razdvojiti jedan politički čin koji je, ako ništa drugo, nedostojan registara o kojima smo govorili. Način na koji je Crna Gora stupila u zajednicu sa Srbijom bio je surova i nepravedna politička egzekucija. A tzv. *Podgorička skupština* nije bila ništa drugo do

nedostojna politička predstava, cinična forma da se dokine jedna država i ime jednog naroda. Tako da danas konačno moramo biti jasni — slaviti čin ujedinjenja Južnih Slovena, uvažavanje najznačajnijih tekovina našega dijela svijeta, ali slavljenje jedne sramne prevare samo je ciničan način da se otvaraju stare rane i podjele.

Da budemo jasni — to je kao da umjesto ideja Francuske revolucije Francuzi slave giljotinu.

5.

Već se tačno zna da je 1918. godine zapaljeno šest hiljada crnogorskih domova, da je izvan Crne Gore u logorima bilo *šesnaest hiljada Crnogoraca*, najviše oficira i podoficira, da je na Njegušima ubijeno trinaestogodišnje dijete, da su Jusovača i drugi zatvori i pritvori bili prepuni utamničenih Crnogoraca, da su u Župi Nikšićkoj, što je i u literaturu ušlo, vadili mladića iz groba i ponovo ga uz crkvu strijeljali, da su se mladićevom ocu u crnogorsku kapu otornjali i stavili mu je na glavu. Dok se izmetska sadržina iz kape cijedila niz starčevo lice i bijelu zaspućenu košulju bez kragne, držeći dvanaestogodišnju kćerkicu za ruku, starac se prekrstio i gledajući u crkveno kube glasno kazao: „Bože, je li moguće da su ovi ljudi Srbi?”

„Jednog dana decembra 1918. godine u jedan sat noću, jedna grupa srbijanskih oficira, praćena vojnicima i jednom gomilom najgore fukare, kojom su terorisali čestito i mirno stanovništvo, izvršila je u Nikšiću sljedeći odvratan zločin, želeći tim ubiti autoritet crkveorske crkve, odnosno svetitelja, patrona crnogorskog naroda i crnogorske države. Napravili su tri kovčega na formu mrtvačkih sanduka. Na jednom je pisalo *SV. PETAR CETINJSKI*, na drugom — *Sveti Vasilije Ostroški*, a na trećem *CRNOGORSKU KRUNU*. Ove kovčege su nosili kroz varoš Nikšić na način kao što se čini crkvene procesije, *zatim su se na trgu zadržali gdje su iskopali tri groba, u koja su položili ova tri kovčega. Poslije ovoga održali su opijelo kao što se to čini u pravoslavnoj crkvi prilikom sahrane. Kako je u pravoslavnoj crkvi običaj da se grobovi preliju vinom i uljem, to su mjesto toga, srbijanski oficiri prepisali javno groblje. To su oficiri: pješadijski poručnik Dušan Stajić, pješadijski poručnik Mijušković, i artiljerijski poručnik Tunguz!*”

Ovaj citat uzet je iz knjige *Elementa montenegrina* — i iz *Krvavog albuma Karadorđevića*.

6.

Naslov moga izlaganja je „Podgorička skupština i 1918. godina u literaturi”. I sve ono što sam dosad izlagao je, uglavnom, iz literature. Čudno je, a i nije, kada se znaju dva dosta traumatična konteksta — prvi onaj jugoslovenski karadorđevićki, kada Crna Gora ni imena nije imala, a kasnije onaj takođe jugoslovenski, ali oslobodilački i zaista ujediniteljski, internacionalistički. Ova su dva konteksta nastojala da potisnu u zaboravljenu prošlost sve ono što su tadašnji jugoslovenski narodi činili jedni drugima. Otuda, vjerovatno, i kod crnogorskih pisaca partizana i nema adekvatnih tekstova o *Podgoričkoj skupštini 1918. godine*, tobože ujediniteljskoj, a što se Crne Gore tiče, sasvim prisajediniteljskoj. O Podgoričkoj skupštini i 1918. godini imamo kod *Mihaila Lalića* prilično detalja i asocijativnih tekstova, kod njegovih likova koji dolaze iz miljea prisajediniteljske, a ne ujediniteljske 1918. godine, i silom nametnute *Podgoričke skupštine* kao tobože ustavnog okvira tom činu. Toga tematski ima i kod velikog partizanskog pjesnika *Mirka Banjevića* u poemi *1923. godina*. Kod Banjevića je i o *Podgoričkoj skupštini* i 1918. godini dosta naznaka o tome što se zapravo desilo. *Radovan Zogović* ima genijalnu pjesmu *Internacija Crne Gore*, ali se ona odnosi na austrijsku okupaciju.

Veliki istraživač i pisac, dr Radoslav Rotković, napisao je dramu *Podgorička skupština*. Naše Crnogorsko narodno pozorište nije se usudilo da je izvede. Evo sada prilike da dramu Podgoričku skupštinu vidimo na sceni.

Što se moje generacije tiče, koliko mi je poznato, osim moga obimnog dukljanskog i crnogorskog temata, posebno o 1918. godini i Podgoričkoj skupštini, nema književnih tekstova, izuzev nekoliko publicističkih. Komunisti jesu AVNOJ-em vratili Crnoj Gori ime, naciju i državni federalni status u Socijalističkoj Jugoslaviji. No došlo je vrijeme kada su Crna Gora — i avnojevski, i državni, i nacionalni status nestajali, kad je svedena na 27. srpsku izbornu jedinicu. Istorijskom sudbinom i zavjetom *Da je vječna Crna Gora*, naša država se 21. maja 2006. godine referendumski osamostalila. U tom velikom istorijskom činu primarnu ulogu imali su narod i Milo Đukanović. I svi mi koji smo i u teškim uslovima torture milili Crnu Goru.

KAD SU ZVICERI GORJELI

Između jednog Velikog petka
i jedne Velike subote
(aprila mjeseca 1923. godine)
bila je i takva noć
kada su Zviceri gorjeli,
kada su nebesa plakala,
kada je neki
žandarmerijski major Kecmanović, a iz Bosne,
više no Bog Đavola Crnogorce mrzio!
Naredi
taj žandarmerijski major Kecmanović, a iz Bosne,
da te cijele noći između Petka i subote,
gore samo Zviceri,
samo čeljad Petra odmetnika!
Petar odmetnik je imao samo dvoje čeljadi:
Imao je majku i ženu i uz njih troje dece,
troje douvčadi, tri kaćunasta anđelčića gladna,
što još ne stigoše ni Čeljad da budu.
Cijele te noći
između Grahova i Cetinja,
između kamene pučine i čađavih zvijezda,
gorjela su Petrova đeca,
gorjela je Petrova žena,
gorjela je Petrova kuća!
Kuću
đecu i
ženu,
za primjer zapali,
onaj major Kecmanović, a iz Bosne.
Te strašne crnogorske noći
samo Petrova majka nije gorjela:
Vezaše staricu za mladu trešnjju ispred kuće
da bolje vidi kako joj Petrova đeca i žena gore!
Pred smrt, majka Petrova
u ludnici šibenskoj doktoru Baltiću došapnu:

Sine moj,
teže je gledati kako ti sreća gori nego gorjeti!
Sve to uradi onaj major Kecmanović, a iz Bosne!

1980, *Komitske balade*

Jevrem BRKOVIĆ

TO CELEBRATE THE PODGORICA ASSEMBLY TODAY IT IS TO WISH
FOR A NEW PODGORICA ASSEMBLY AND ALL ITS DECISIONS

Summary

To celebrate the Podgorica Assembly today, it is the same as if the French would celebrate guillotine instead of ideas of the great French revolution! In this paper, I tried to point out to how much the Podgorica Assembly and the year 1918, had been forgotten in literature in one period. There's no trace of them in the literature, except in only few Montenegrin writers, and even there very poorly mentioned, like works of Mihailo Lalić, Radovan Zogović, Mirko Banjević and mine. They are present in my novels, especially in KOMITSKE BALADE, my poetry book dedicated to that period and happenings in the face of which the common sense was forced to withdraw. It is strange that the majority of Montenegrin writers avoided this period thematically, as it had never existed! The Podgorica Assembly was nothing but the indecent political performance with all the elements of occupation and incorporation of Montenegro to Serbia!